

ХРОНІКА

З 30 травня по 2 червня 2007 р. у Гамбурзькому університеті (Німеччина) пройшов VI Міжнародний симпозіум з білінгвізму. Починаючи з 1997 р. цей представницький форум відбувається кожні два роки в університетах різних країн (Великої Британії, США, Канади та ін.). Цього року в Гамбурзі він зібрав понад 600 дослідників з усіх частин світу — лінгвістів, педагогів, соціологів, психологів, нейрофізіологів та представників інших дисциплін, які протягом чотирьох днів активно і всебічно обговорювали найрізноманітніші та найскладніші проблеми, пов'язані з двома багатомовністю. На форум завітали не лише академічні дослідники, а й представники соціальної сфери (освіти та охорони здоров'я) і навіть політичні радники, оскільки вирішення мовних питань і володіння мовами в сучасному світі безпосередньо пов'язане з соціально-політичним, економічним та розумовим благополуччям людей.

Робота симпозіуму становила своєрідну проекцію змін лінгвістичної реальності у глобалізованому світі. Нова мовна реальність, що створюється завдяки потужним міграційним рухам та величезним інформаційним потокам, визначається абсолютним переважанням багатомовності — як на рівні індивідуального володіння мовами, так і на рівні мовних ситуацій у конкретних країнах, натомість одномовні ситуації та одномовні індивіди в сучасних умовах стають винятком і учасниками контрольних груп для експериментального вивчення білінгвів та білінгвізму. Для лінгвістики як науки така ситуація є плідною і стимулюючою, сфера її застосування розширюється — починаючи від вивчення внутрішньолінгвістичних наслідків нових конфігурацій мовних контактів і закінчуючи створенням методик для відновлення мовної здатності у білінгвів, хворих на порушення мозкової діяльності. Корисним це є і для розвитку лінгвістичної теорії — більшість доповідей так чи інакше торкалася теоретичних та методологічних питань.

Під час роботи симпозіуму було заслухано 5 пленарних доповідей, у яких пропонувалися для розгляду ключові сучасні проблеми вивчення білінгвізму. У доповіді Е. Бялісток (Торонто) «Когнітивні переваги та лінгвістична ціна білінгвізму впродовж життя» за допомогою чітких експериментально-психологічних методик розглядалися результати впливу білінгвізму на мовну та когнітивну діяльність людей у віці від 4 до 80 років.

Було встановлено, що зміст і характер такого впливу не є однозначним — у виконанні вербальних тестів білінгви загалом виявляють себе в менш вигідному світлі, натомість результати розв'язання широкого спектру невербальних завдань, також і тих, що виконуються паралельно, переконливо демонструють переваги білінгвів.

Нейрофізіологічним проблемам білінгвізму було присвячено доповідь Д. В. Гріна (Лондон) «Мозок білінгва: структура та функції». Автор доводив тезу про те, що володіння різними мовами передбачає функціонування одних і тих самих ділянок мозку, кортикальних і субкортикальних, а отже, засвоєння інших мов приводить до змін у механізмі обробки першої, або рідної, мови індивіда. На його думку, саме нейронна пластичність обмежує в дорослому віці рівень засвоєння та володіння нерідною мовою, а зовсім не біологічно обмежений віковими параметрами період можливості такого засвоєння та володіння. Д. Грін виходить з положення, що мовні зони в мозку активуються і при вирішенні позамовних завдань, і доходить висновку, що мовна діяльність є складовою частиною діяльності людини у світі, і, таким чином, володіння різними мовами допомагає координувати власні дії для досягнення тих або інших станів у навколишньому світі. З цього погляду, вважає доповідач, білінгви та поліглоти є творцями.

Зазначимо, що на симпозіумі активно обговорювалося питання вікових обмежень у засвоєнні додаткових мов. Значна частина дослідників дотримується положення про існування саме біологічно зумовлених механізмів, які після певного віку (орієнтовно після 11–12 років, тобто періоду пубертату) відчутно знижують можливості засвоєння другої мови.

Ще одна ключова доповідь, виголошена К. Гільтенстамом (Стокгольм), засвідчила аргументи на користь саме такого підходу. Автор зосередився на досить контроверсійному питанні про оцінку ступеня володіння другою мовою як рідною (на побутовому рівні це виявляється у відсутності акценту в мовленні іноземців). Дослідники розходяться у цьому питанні — одні стверджують, що вивчити чужу мову як рідну можна в будь-якому віці, натомість інші вважають, що досягти цього у принципі неможливо. Дискусія точиться у межах питання про існування критичного періоду для засвоєння мови, тоб-

то проблеми про те, чи засвоєння другої мови обмежується періодом досягнення мозком повного розвитку (після якого досконало вивчити чужу мову вже не вдається). На основі результатів оцінки мовлення іспансько-шведських білінгвів, які почали вивчати шведську у віці від 1 до 47 років, з боку носіїв шведської мови (не лінгвістів) автор отримав певні докази на користь існування подібних біологічних обмежень.

Цікавий аспект вивчення та засвоєння мов було піднято у доповіді В. Їп (Гонконг), яка звернулася до проблеми раннього білінгвізму. Неоднозначну реакцію викликала доповідь «Проблеми та таємниці оволодіння мовою», виголошена С. Феліксом (Пасау), насамперед через критичну позицію автора щодо здобутків у дослідженні проблеми засвоєння другої мови. На думку доповідача, ця галузь, попри гучні заяви багатьох дослідників, за постановкою питань залишилася на рівні 70-х рр. минулого століття. Не поділяючи надмірного критицизму С. Фелікса, не можна не погодитися з тим, що стан справ у вивченні білінгвізму прямо пов'язаний із станом справ у лінгвістиці взагалі, яка потерпає нині від браку теоретичної та методологічної єдності, розпорошуючись між суміжними науками і ризикуючи розпастися на дрібні ізольовані дисципліни.

Головні доповіді засвідчили той факт, що когнітивні аспекти білінгвізму нині перебувають на вістрі дослідницької уваги. Значний інтерес викликає також проблема мовних контактів. Серед найцікавіших доповідей, що прозвучали на секційних засіданнях, слід відзначити доповідь Дж. Хлаваца (Мельбурн), у якій було сформульовано проблему впливу механізму перемикання кодів на морфосинтаксичні зміни (дані доповіді ґрунтуються на матеріалі хорватсько-англійських мовних контактів в Австралії), а також доповідь Л. Пітцша (Гамбург), котрий розглядав граматичні зміни, спричинені мовними контактами (на матеріалі ірландського варіанта англійської мови). Остання доповідь цікава у методологічному плані, оскільки в ній доводилися переваги граматики конструкцій і когнітивної граматики взагалі, зорієнтованої на реальне мовне вживання, порівняно з генеративною парадигмою, принаймні у випадку, коли йдеться про мовний матеріал і мовні зміни на синтаксичному рівні, що є наслідком мовних контактів. Цікавою була й теза автора про зміну у критеріях визначення порівняної цінності тієї або іншої теоретичної моделі. На його думку, критерій експланаторності не є в новітніх когнітивних підходах провідним — пояснення як таке втрачає самодостатню значущість, воно поступається місцем можливості зафіксувати та чітко представляти факти.

Загалом робота симпозиуму була побудована таким чином, що основну кількість доповідей було заслухано на секціях, що не мали окресленого тематичного спрямування. Тематика доповідей у секціях була різноманітною, однак переважав психологічно-когнітивний аспект. Соціальні проблеми, які також розглядалися насамперед у контексті побудови задовільної мовної освіти, у деяких випадках, як наприклад, у доповіді відомого дослідника М. Клайна (Мельбурн), висвітлювалися крізь призму побудови адекватної мовної політики (зокрема, у сучасній багатомовній Німеччині). У доповіді Л. Назаренко та Г. Яворської (Київ) «Рефлексії білінгвізму: літературний стандарт та розмовна мова (на прикладі чеської та української)» зроблено спробу простежити вплив мовного пуризму на відношення між літературним стандартом і розмовними ідіомами. Автори доходять висновку про те, що схожі мовні ідеології можуть породжувати схожі соціолінгвістичні наслідки (так, пуристична настанова щодо літературного стандарту приводить до його віддалення від розмовних ідіомів та до формування всередині національної мови — чеської та української — специфічного співвідношення між стандартом та розмовною мовою на зразок диглосії).

На тематичному колоков'юмі, присвяченому мовним контактам на пострадянському просторі, було зачитано через відсутність авторки) доповідь С. Мельник (Київ), у якій зроблено спробу представити сучасну мовну ситуацію в Україні на макро- та мікросоціолінгвістичному рівні, зокрема на рівні змішування мовних кодів (суржик). Загалом проблема піджинів, особливо креольських мов, набуває особливої актуальності через підвищення інтенсивності мовних контактів. Очевидно, саме тому в обох доповідях, присвячених розгляду українського матеріалу, автори торкалися проблеми суржику.

Матеріал з мовних контактів між татарською та російською мовами в Казані та між російською та естонською в Таллінні був представлений у доповідях С. Вертхейм (Меріленд) і А. Забродської (Таллінн). У зачитаній доповіді Д. Штерна (Берлін) подано цікавий матеріал з російського піджину на Таймирі, який автор вважає водночас і піджином, і результатом зникнення місцевої мови, що потребувало б, на наш погляд, докладнішої аргументації.

Доповіді та обговорення на цьому колоков'юмі, на нашу думку, засвідчили, що на пострадянському просторі російська мова продовжує виступати як постійний складник мовних контактів, що відрізняє цей простір від решти світу, де конфігурації мовних контактів постійно ускладнюються і є набагато різноманітнішими.

Загалом тематичні колоквиуми, що працювали в межах симпозиуму, підтвердили стійкий інтерес до проблеми оволодіння другою мовою, а також до таких питань, як білінгвізм та афазія, двомовність і мовна типологія, білінгвізм і мовна варіативність тощо. Одним з найцікавіших за тематикою був колоквиум, організований Ж. Трефферс-Даллер (Брістоль) «Білінгвізм та мовна відносність». Проблеми мовних ідеологій (по-

глядів на мову), метамовної рефлексії, сприйняття мови тощо також активно обговорювалися на симпозиумі. Він став визначальною науковою подією, а видані університетом Гамбурга тези доповідей містять у сконцентрованому вигляді результати напружених міждисциплінарних наукових пошуків, пов'язаних із двомовністю та багатомовністю.

Г. ЯВОРСЬКА

24–26 жовтня 2007 р. у Вільнюсі відбулася Міжнародна ономастична конференція пам'яті Александра Ванаса (1934–1995) «Ім'я в мові, культурі та самосвідомості», організована Інститутом литовської мови. У роботі конференції взяли участь дослідники з одинадцяти європейських країн — Литви, Латвії, Німеччини, Росії, України, Австрії, Чехії, Великобританії, Італії, Бельгії, Норвегії. Було виголошено 40 доповідей.

Тематика доповідей, представлених на конференції, охоплювала такі аспекти дослідження власних назв: балтійська та інша європейська ономастика в синхронії та діахронії; значення та функції власних назв в історичному процесі та в історіографії; власні назви як джерело історії; власні назви як символ; роль власних назв у розумінні себе та інших.

Пленарне засідання відкрила директор Інституту литовської мови Й. Забарскайте, яка звернулася до учасників конференції з вітальним словом. На засіданні було заслухано п'ять доповідей, у яких висвітлювалися актуальні теоретичні та практичні питання різних класів онімної лексики. С. Брендлер (Гамбург, Німеччина) у своїй доповіді розглянув ім'я як процес у динамічній моделі мови. Гідронімному шару Верхньої Австрії було присвячено виступ П. Візингера (Відень, Австрія). Про зміну імен в культурній перспективі йшлося у доповіді Б. Успенського (Москва, Росія, Неаполь, Італія). Теоретичних аспектів у розрізненні екзонімів та ендонімів торкнувся у своєму виступі О. Бушс (Рига, Латвія). У доповіді З. Зінкявічуса наголошувалося на основних принципах дослідження литовських особових імен.

На конференції працювали дві секції — топонімічна та антропонімічна. На топонімічній секції було виголошено 19 доповідей, різноманітних за своїм тематичним діапазоном: етимологічний підхід до аналізу топонімів і топонімної лексики; проблеми історичної та регіональної топонімії; міжмовні контакти у топонімії та ін. Це, зокрема, до-

повіді: К. Зшіешанга (Лейпциг, Німеччина) «Germanika — Slavica: ономастичні дослідження в інтердисциплінарному контексті», П. Штепана (Брно, Чехія) «Назви кольорів та їхня опозиція у чеській топонімії», Б. Геллеланда (Осло, Норвегія) «Топоніми як ментальний ідентифікатор у навколишньому світі», О. В. Іваненка (Київ, Україна) «Реалізація псл. *bar- в апеллятивній та пропріальній лексиці», В. Блажека (Брно, Чехія) «Про балтійський ключ до етимології слов'янського *protokъ «потік, струмок»», Г. Блажене «Про пруський ономастичний матеріал в східнопруському *folio a*», Д. Делтувене (Каунас, Литва) «Литовські ойконіми Малої Литви в німецькій мовній свідомості», В. Мажюліса «Про походження назви річки *Дана* (білінгвальний коментар)», Ю. С. Лаучюте (Клайпеда, Литва) «Ономастика і реконструкція прабалтійського словника», Л. Балодє (Рига, Латвія) «Сліди мовних контактів у топонімії однієї волості», Р. Крегждіса «Пруськ. *Romow*: етимологічний, методологічний та текстологічний аналіз», В. Адамоніте «Варіанти наголосу в ойконімах із суфіксом *-išk-*», Д. Качинайте «Про метафоричні ороніми», Н. Барккуте (Шауляй, Литва), Р. Йоделіса «Топоніми литовської частини Йонішкського району в електронному форматі», Д. Хірші «Про деякі латвійські назви міст», І. Штрауси «Назви старих вулиць у сучасному Дуобеле», З. Цекули «Назви сіл Латгалії та Лівського краю у книзі “Села Латвії. Назви, географічне розташування”», С. Рапи «Топоніми балтійського походження прикордонних волостей Нової Латгалії», А. Трумпи (Рига, Латвія) «Деякі спостереження над використанням прикметників із кольоровою семантикою у латвійській топонімії».

На антропонімічній секції було представлено 16 доповідей, присвячених соціолінгвістичному, етимологічному, історичному, регіональному та археологічному аспектам вивчення власних особових назв, а також дослідженню антропонімів у художньому тексті, зокрема В. ван Лангендока (Леувен,

Бельгія) «Фламандські псевдоніми в інтернет-спілкуванні», І. В. Єфименко (Київ, Україна) «Слов'янська лексична архаїка в основах сучасних литовських прізвищ», К. Льюїса (Лондон, Великобританія) «Особові імена та культурна ідентифікація в Британії XIX ст.», Г. Меркатанті Корсі (Піза, Італія) «Ім'я *Енглантин* у Чосера», Р. Сіліни-Пінке (Рига, Латвія) «Імена переселенців м. Рига у XV ст.», Р. Гойзер, Д. Нюблінг, М. Шмук (Майнц, Німеччина) «Географія прізвищ у комп'ютерній базі», Ф. Успенського (Москва, Росія) «Династичне найменування у Давній Русі. Родові імена князів Рюриковичів», Г. Литвиної (Москва, Росія) «Династичне найменування в Давній Русі. Християнські імена князів Рюриковичів», С. Темчинаса «Ім'я супрального архімандрита Сергія Кимбара», В. Ку-

лакова (Москва, Росія) «Археологічний коментар до легенди про Відевута», А. Рагаускайте «Шотландські особові імена в актових книгах м. Кедайнай в XVII–XVIII ст.», Й. Юркенаса «Про одну специфічну групу антропонімів», К. Гудмантаса «Особові імена в пізніх литовських хроніках: вступні зауваги», Й. Паліоніса «Про організацію досліджень антропонімікону церковних документів», Ю. Чирунайте (Каунас, Литва) «Жіночі особові імена литовських татар у XVI–XVII ст.», Н. Біргелене «Чинники вибору імені (на прикладі литовців Пунської гміни у Польщі)».

За матеріалами конференції буде опубліковано збірник наукових статей.

І. ЄФИМЕНКО, О. ІВАНЕНКО